

56

A. D.
DISSERTATIONIS PHILOSOPHICÆ,
DE
**NEXU VERÆ
RELIGIONIS**
Et
STATUS CIVILIS,

PARS POSTERIOR GRADUALIS,

Qvam

*Indulgente ampliss. Facult. Philosoph. in Regie
Academia Aboensi,*

PRÆSIDE

VIRO CL.

M^{AG.} ALGOTHO A.
SCARIN,

Hist. & Philosoph. Civ. Profess. Reg. & Ordin.

Publico bonorum Examini modeste subjicit

MICHAEL M. LITHOVIUS

Ostrobottiensis.

Die 31 Maji An. MDCCXXXVIII.

Loco horisque consuetis.

ABOÆ, Excid Joh. Kiæmpe, Reg. Acad. Typ.

*Plurimum reverendo atque preclarissimo Domino,
Mag. ZACHARIÆ FORBUS,
Pastori in Laihela vigilantissimo, affini
honoratissimo.*

*Plurimum reverendo atque clarissimo Domino,
GUSTAVO BÄCKER /
Pastori in Nykýrcká laudatissimo, affini longe
dilectissimo.*

*Plurimum reverendo atque clarissimo Domino,
LAURENTIO LITHOVIO,
Pastori in Råisåla meritissimo, Fratri
carissimo.*

Hoc quæcunque opusculum, ob favorem plane singula-
rem & beneficia nullo non tempore mibi prestita, in
tesseram grati animi & mee erga Vos observantie, Vobis
offerre volui ac debui

PLURIM. REVER. N. N. VESTR.

*Cultor observantissimus
MICHAEL LITHOVIUS.*

A Monsieur

MICHEL LITHOVIUS

Sur sa sauante Dissertation.

L'Amitié qui est entre nous deux m'invite ;
Jointe à votre savoir, & à votre rare mérite,
A vous féliciter, avec droit & raison,
Sur vos doctes écrits, ou Dissertation,

Qui traite savamment, & d'un style facile,
De la Religion, & de L'état Civile
Minerve, & Apollon, courronneront vos voeux
Et moi mon cher ami je vous souhaite heureux.

*Je suis toujours votre très sincère ami
& serviteur*

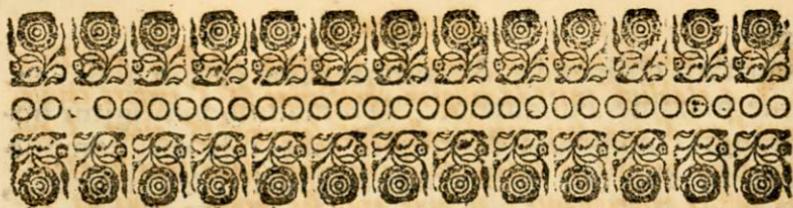
C. LYBECKER.

Monsieur,

Si le monde observoit touiours l' union exacte , que Dieu a etabliez entre la religion chretienne & l' empire civile , que l'un d'eux doist continuallement secourir & aider l'autre ; on verroit la tranquillite conservee dans tous les etats ; la iustice triomphante ; le luxe avec ses soeurs , tous les vices , reprime , refrené , & pour iamais banni . Les grands , qui seroient au dessus du peuple sans l'opprimer , recompenserоient leur services avec magnificence , & puniroient leur fautes avec douceur . En un mot : nulle autorite regneroit que l'autorite loiale , & le bon ordre seroit maintenu en toutes choses . Jamais les vices , & les exemples , qui instruisent a pecher , si contraires aux bonnes moeurs , si detestes par les payens memes , oseroient paroître en public , & parer plus haut que nos loix . L'amour du vrai , uni avec la raison , vous conduit , Monsieur , a travailler pour devenir avec le temps un sincere membre de la societe civile , & a rendre sans cesse votre vie aussi pure que vos écrits . Vous faites au iour d'hui voir votre singulaire avancement en ces choses la . Je vous felicite de tout mon coeur de ce chef d'oeuvre , digne d'etre loué dans le sanctuaire des Muses , & honore de ceux , qui y sont assis . Ma destinée empêche votre éloge , & va nous separer par mon voyage . Mais vous savez , mon ami intime , doüe d'un très rare merite , que je prends de bonne foi part a votre bonheur , & que votre memoire me sera touiours precieuse . J'ai l'honneur de prendre congé dans les formes , & je suis

Monsieur

Votre très obeissant serviteur
C. F. MENNANDER,

CAPUT TERTIUM.

§. I. Nonnihil de origine & indole Imperii Civilis prefatur.

§. II. Omnem imperii felicitatem ex indefesso religionis exercitio derivandam postulat.

§. I,

ANequam ad ea accedimus , qvæ in hac dissertationis particula discutienda obveniunt , nonnulla qvæ originem & indolem imperii civilis respiciunt , obiter attingemus . Scilicet solent scriptores Politici disputare , qvænam fuerit causa , qva impellente homines , aut a libertate naturali , aut primæva & simplici societatum cultura discesserint , ac in societates majores , qvæ hodie Civitatum nomine veniunt , transierint ? Variæ quidem varii hac in re sentiunt , sed rectissime , uti quidem adparet , opinantur ii , qui postulant eundem naturæ instinctum , ad colendā societatem civilem homines compulisse , qui eosdem ex studiis in societatem deduxit . Ratio est , qvia tenerrimum illud , qvod homini inest , sui conservandi studijs , ad ea semper media attendit , qvæ facili.

A

curi.

curitati obtinendæ & comparandæ rerum sufficien-
tiæ maxime conducunt. Quemadmodum igitur ho-
mines, indigentia & miseriis vitæ solitariæ compul-
ti, in aliorum vitæ communionem descendenterunt,
ita etiam, qvum hæc vaga paucorum societas
desideriis ipsorum & necessitatibus haud sufficeret,
de exstruendis civitatibus, natura haud dubie in-
stigante, cogitari cœptum fuit; qvarum deinde
auspiciis, securitati suæ pariter ac commu-
ni societatis saluti, prospicerent. Qvod si oppo-
nis, hac ratione non quidem naturam, sed formi-
dinem tantummodo mali, condendæ civitati occa-
sionem dedisse, respondemus, eundem malum me-
tum, primæ quoque & simplici societati appeten-
dæ ansam expeditasse, quem socialitatis appeti-
tum, nullus adhuc naturalem adpellare dubitavit.
Præterea, fugere mala, non est nisi bona malo op-
posita appetere, & vice versa, ut perinde propè fue-
rit, mali formidinem, aut commodioris vitæ cu-
piditatem causam & occasionem formatæ civitatis
esse dixeris. Cum igitur hac ratione tanta homi-
num multitudo in societatem confluxerit, ut plena-
nam securitatem adversus omnia insultantium mo-
limina tuto sibi polliceri posset, proximum fuit, ut
de mediis, statuminandæ huic societati idoneis me-
ditaretur. Et protecto, cum insignis sit multorum
malitia, maximaqve voluntatum & propensionis
humanæ diversitas, neqve sufficere visum fuit, pro-
missis & pacto qvocunqve se invicem obstrinxisse,

de auxiliis , re ita postulante , mutuo ferendis , & communi societatis incolumitate , pro viribus amplificanda . Quantumvis enim obligatio ex dicto fœdere oriunda , in honorum qvorumvis animis vim suam ultro exertura fuisset , multorum tamen improbitati devota & turbulentia capita haud dubie existissent , qvi privatæ tantum utilitati inhiantes , in detrimentum societatis , data qvavis occasione . qvævis machinari non dubitassent . Fuit igitur opido necessarium , ut unum aut plura societatis membra , tanta munirentur auctoritate , qvanta qvidem immorigeris qvibusvis in debito obsequio tenendis , sufficeret . Hæc autem societatis membra , novo invicem inito fœdere constituendam civitatis securitatem in se suscepserunt , qvemadmodum ceteri ci-
vies , virium suarum applicationem , facultatum usum , & cetera communi saluti inservientia , voluntati ipsorum & imperio subjecerunt . Hac igitur ratione libertas illa pristina tensim evanuit , & exortæ sunt civitates , qyas , uti dictum est , summus imperans , & cives , juris fruendi , communisque salutis gratia associati , constituant . Summum autem imperium , prout diversa ratione administrari solet , ita diversas quoque denominationes , fortitur . Alia est enim forma regiminis Monarchica , ubi unus tantummodo homo rerum potitur , & dicitur *Monarcha* ; alia *Aristocratica* , in qua aliquot ci-
vies electi rempublicam gerunt , & *optimates* audi-
unt ,

unt : alia iterum *Democratica* , ubi omnes & singuli
patres familias de gubernatione participant , & ordinum imperii modo , modo vocabulo populi indigitantur . In his autem imperii formis , qvæ commoda aut qvas difficultates , una præ altera sentiat , multum & erudite , sed non sine dissensu , Politicorum patres philosophantur . Nostræ autem non est instituti , singulas ipsorum opiniones & argumenta , ad illud , qvod volunt probandum excoxitata ; examinare ; tanto qvidem minus , qvanto certius est , importuna partium studia , in hac qvæstione pariter ac aliis longe plurimis , pugnantibus mutuo sententiis ansam suppeditasse . Reliqua etiam Politicorum certamina , E. G. de DEO , maiestate hodie imperantium aut mediate aut immediate causante , ac absoluta corundem independentia , de formis imperii irregularibus , de vera aristocratie & Democracy maiestate , & cetera eiusdem communis , lubenter præterimus . Nostra autem qualiscunqve opera in eo versabitur , ut sororium illum nexum dispiciat , quo assiduum sanæ religionis exercitium , & summa cuiusvis imperii felicitas mutuo junguntur . Cum enim in priori dissertationis parte , ideam religionis qualiter cunqve formavimus , & eandem pro certissimo & principe agnovimus fundamento , cui totum reipublicæ palatum , ad summum felicitatis suæ fastigium surrecturum , superstrui & possit & debeat ; jam in sequentibus , insignes fructus , utilitatem & com-

& commoda illa , qvæ debitum religionis ita formatæ exercitium , cum toti reipublicæ , tum singulis ejusdem civibus adferat , breviter adumbra-
re conabimur.

§. II.

UT non facile quisquam negaverit , qvin omnes ii , qui vitam & opera sua ad præscriptum religionis & debitas prudentiæ regulas instituunt , ad nutum & vota sua , totum vitæ stadium transcurrant , & prosperum aliquando exitum fortiantur ; ita verissimum est ; qvamvis rempublicam tanto esse feliciorem , quanto plures ejusmodi cives , arctissimo nempe religionis & virtutum inde pullulantum st̄dere sociatos habuerit . Quemadmodum enim ad perfectionem totius ex partium integritate & concinna ipsarum harmonia argumentamur , ita vigorem reipublicæ ex qualitate civium in ipsa degentium metiri debemus . Nimirum , totam reipublicæ compagem , theatro cuidam publico , in quo variæ qvidem personæ oberrant , sed suum qvæque officium peragit , haud male comparaveris . Qvod si singuli , munere sibi commisso , dextre & ad nutum actoris fungantur , alii singulare eosdem voluptate adspiciunt , & ipsi , sine sibi proposito , facile potiuntur . Pari fere ratione *DEUS* optimus maximus homines diversi ordinis & dignitatis in scenam reipublicæ introduxit , & singulos in certa munera statione , sapientissime ordinavit . Non nullos

nullos ad apicem fastigii humani erectos, ad clavum reipublicæ & ecclesiæ suæ posuit, ceteris-
que exequendi facultatem concessit; alios autem
ad inferiorem aut infimum lorticis humanæ gradum
collocavit, quævis servitium, principiique suo obedi-
endi gloriam necessitatemque impoluit unice. Hos
autem singulos. sufficientissimis, cum agendorum
tum omittendorum regulis instruxit, iisdemque dupli-
potissimum ratione, ad felicitatem sui aliorumque com-
parandam, iter monstravit. Una est lex illa, quam
NATURÆ & mentibus illorum inculpsit, altera autem
REVELATIO, qua deinceps ignorantiae & cæcitati mortali-
um naturali, gratiosissime consoluit. Per utram-
que salutem nostram & prosperitatem promovet,
& perfectissimum societatis humanæ statum semper
intendit. Qvod vero hoc Dei propositum sine suo
plus sæpe careat, eidem, sine summa impietate non
facile quisquam adscriperit. Nos ipsi freqventem
illum & merito deplorandum felicitatis nostræ defe-
ctum fecimus, dum saluberrima Dei præcepta,
~~ea~~ ea, qua par est animi promptitudine non exci-
pimus, exceptaque in usum & commoda nostra trans-
ferre etiamnū dubitamus. Et est hoc idem qvod Dn.
Blondel reflex. Moral §. C. indigitat, quum: Presque
“perlonne, inquit, n'a une idée exacte de sa reli-
“gion, on nen connoit, que d'une maniere foible
& confuse, les principes & les fondemens, c'est
“pourtant elle seule qui doit donner le mouvement
atouts

a toute nôtre conduite , & nous servir de rempart
contre les violentes attaques de nos passions : si
nous en sommes mal instruits , si nôtre esprit n'en
est pas vivement frape' & convaincu , si nôtre
cœur n'en pas penetré , quel secours en devons-
nous attendre ? On s' imagine que l' essentiel de la
religion consiste à remplir certains devoirs exteri-
eurs , court & peu freqvens , dans les qvls il y a
souvent plus de grimace que de zele : Les hom-
mes , qui ne font rien veulent tant de loins , de re-
spcts , & mêmes d' adorations , quelle apparence
que Dieu , qui est si grand , le contente de si peu
de chose . Hæc igitur origo est , hæc caula omni-
um fere malorum societatem nostram turbantium ,
qvæ eluctari non possumus , usqve dum vitam prin-
cipiis religionis oppositam gesserimus . Ut enim æ-
grotus , qui medicorum præscripta contemnit , pri-
stinum vigorem sperare non potest ; qvin ex oppo-
sito , gravitatem morbi sui crescere , & usqve dum
tota salutis recuperandæ spes perierit , indies auge-
ri videbit ; ita omnino eæ respublæ innumeris &
qvidem gravissimis difficultatibus perpetuo exponen-
tur , qvæ media , iisdem aut rite instituendis aut
servandis a Deo instituta , despiciunt . Veritatem
huius postulati plurimæ olim respublæ suo com-
probarunt exemplo , & eandem fortasse posteritas ,
si qvæ futura est statuminabit . Ut autem ad scopum
nostrum proprius accedamus , eoqve evidentius ad
pareat ,

pareat indissolubilem esse nexum inter religionis exercitium & florentem reipublicæ statum, nonnulla, qvæ legitimam imperii cuiusvis administracionem respiciunt, strictim, per summa duntaxat capita eundo, seqventi capite attingemus.

CAPUT QVARTUM.

§. I. Principem vere Christianum, legitimam die viuis utendi rationem, & licta easdem comparandi media suppeditare, monstrat.

§. II. Eundem cum interna tum externa societatis securitati invigilare indigitat.

§. I.

Quemadmodum illa est omnium sere mortalium indoles erronea, ut posthabito vitæ recte instituendæ examine, eos sibi imitandoſ excipiāt, qui alios honore & auctoritatē antecellunt; ita principes, qvorum in qvavis republica maxima est, dignitas, plurimos ad culpandum aut laudandum vitæ institutum, qvod ipsis arriserit, suo exemplo facile sollicitabunt. Ut igitur eæ respublie, qvæ tyrannidi & despoticō mali principis arbitrio subjectæ sunt, miserando calamitatum pelago, subitam aliquando ruinam minitante jaſtantur; ita ex adverso non satis prædicanda est cuiusvis imperii felicitas, qvod Principe gaudet religio, & prudenter illius auspiciis administratur. Hac autem felic-

felicitas & florentissimus imperii status ad oculum usqve patebit, si virtutes illas & legitimas regnandi artes, qvas non fucatus religionis sensus Principi suppeditat, aliquanto penitus inspexerimus. Scilicet, ut summa Imperantium lex est & esse debet, ut ea faciant & operentur, qvæ securitati & communni civium saluti maxime conducunt; ita omnia Principis religiosi studia & singula ipsius tentamina eo respiciunt, ut hanc legem curæ sibi cordiqve esse, cives intelligent. Hæc igitur lex pari in ipsum ratione imperium exercet, ac ipse in subditos suos dominatur, ita qvidem, ut ei observandæ omnes cum animi tum corporis nervos semper intendere debeat, & sibi nihil qvidqvam expedire credat, qvod publico non idem expediatur. Fit inde, ut ii principes & ipsius & aliorum judicio, fastigio suo indigni habentur, qvi privatis tantummodo commodis interficiunt, utqve ad illa tria mundi numina eorumque cultum omnia referre queant, eminenti hac potestate abutuntur. Et eo qvidem diligentius ab hoc gravissimo pariter ac freqventi imperantium vitio noster sibi cavet, qvo certius scit, frustra virtutem ab aliis plerumqve postulari, dum ipse vitam virtuti oppositam gesserit. Tum vero demum se id, qvod suarum est partium fecisse certo confidere poterit, si etiam ipse lubenter ea omiserit, qvæ vitam ad regulas pietatis traducendam offendunt, & sic aliis, fidei suæ & imperio traditis, laudandis exemplis &

inculpatoe vitæ genere ad veram morum probitatem viam monstraverit.

Supereminenti igitur potestate sua noster ad nutum Christianismi functurus, temperantie in primis & fortitudini, rarissimis nempe mortalium virtutibus, sedulam impendit operam. Omne in luxum, & dissolutam vivendi rationem aula tua & imperio penitus proscribit; sunt illæ generis humanæ noxæ, quæ viam plurimis aperiunt vitiis, opes imperii evacuant, ad emolliendos hominum animos inserviunt, & propterea ceu nocentissima reipublicæ pestis, cane pejus atque angue evitari debent. Et quoniam merces inutiles & noxiæ ab exteris in rem publicam importatae, facilem plerumque aniam in temperantia & pullulantibus ex illa vitiis, suppeditant, providet ne suorum quisquam talium rerum mercaturam exerceat, quæ inanem tantummodo pompam, superbiam, mollitem, & alias vanitates sapiunt. Edictis non temere violandis superfluum vestituum cultum, nimiam exquisitas dapes & deliciora gulæ ingenia aula sua prohibet; cibis pretiosiori, quam par fuerit, rei domesticæ apparatu deditis ac devotis occurrit; ædificia cuiusvis statui ac dignitati decentia, sed non supra modum exornata præscribit, & omnia denique, quæ decenti ordint & simplici honestati servandæ inserviunt, sapientissime disponit.

Ut autem hanc culpandam rerum non adeo necessiarum abundantiam tollere satagit, ita ex opere posito,

posito, omnium earum, qvæ inter præcipua regni fulcimenta & veras ejusdem divitias locum inventiant, copiam & ubertatem, studio qvam poterit maximo, procurat. In his ut agricultura primum merito suo locum obtinet, ita ut eandem curent eidemqve amplificandæ sedulo invigilent, subditos suos omni impellit sollicitudine. Hæc omnium artium, qvæ qvidpiam emolumenti reipublicæ pollicentur, fœcundissima est, & cultores suos certissimis laborum præmiis exornat. Tellus enim non est ingrata, & nullis fructuum suorum & deliciarum usum denegat, præterqvam iis, qui desidia & otio, jucundo mortalitatis veneno inescati, eandem ceu illiberalem, qvamvis immerito, despiciunt. Ut autem agricolæ prædiis & agris suis excolendis eo diligentiorem impendant operam, tributa publico solvenda ita moderatur princeps bonus quisqve, ut latum proventum ulum, ceu debitam sedulitatis suæ & laborum mercedem ipsi cives retineant. Sic enim futurum est, ut ii, qvorum interest, in comparandis liberalis naturæ divitiis, diligenti & hilari incumbant animi solertia, omniqve inopiæ & paupertati, intimæ familiaritatis admissionisqve multorum hospiti, viam præcludant.

Porro cum res monetaria aut in non evitandis belli apparatibus, aut comparandis aliis necessitatibus, maximum ulum habeat, providet, ut hæc etiam reipublicæ, re ita efflagitante, sufficiat. Et

hunc in finem metallicæ rei non minorem curam gerit. Ut investigentur isti thesauri, e terra effodiuntur, & in veros reipublicæ usus convertantur, impendio laborat; commercia cum exteris rite instituit, ad opificia & artes manuarias dextre exercendas, cives inflammat, & omni denique ratione ipsorum opes juxtaque imperii vim atque potentiam augere satagit.

§ II.

Qum autem florens reipublicæ status ex sola opum & divitiarum abundantia æstimari non debeat, nisi legitimus earundem usus, uti modo diximus, in primis vero vitæ probitas, simul acceperit, Princeps strenuā quoque adhibet curam, ne hoc in puncto quidquam desit, aut desiderari queat. *Justitiam* igitur eēi ceterarum virtutum moderatricem & animam perpetuo exercet ipse, aliisque subdelegatis suis sancte administrandam præscribit; ira quidem, ut omnes & singuli cuiuscunq; sint fortunæ aut dignitatis, æqualiter de eadem participant. Adiutum ad se facilem potentioribus & que ac tenuioribus permittit, & exauditas examinatasque supplcantium causas justissimo legum dirimit arbitrio. Tots in eo est, ut periclitanti succurrat virtuti, omnemque perfidiam & maleficiam innocentib; insultandi libidinem cohipeat. Legibus, civium cruce spumantibus haud delectatur & meminit sumum jus summam aliquando esse injuriam. Inficiabiles

abiles autem homines publicam imperii tranquillitatem turbantes, meritis semper suppliciis submittit, clementiae id esse judicans, quosvis nefanda facinora tentantes in flagranti statim crimine tollere. quo efficiet, ut illorum similes metu poenae promptissime sumitae, a noxibus deterreantur, securitasque bonorum civium tranquilliore loco statuque reponatur.

Publicas artium liberalium scholas per rem publicam passim erigi curat, in quibus civium animi vario & profuturo scientiarum genere, præcipue vero non fucato virtutis amore imbuantur. Iis, qui laudanda sapientiae & virtutis documenta edunt, honores & præmia decernit, eoque efficit, ut cum docentium tum discentium ordo honesta quadam æmulatione & certamine ad tentanda quævis præclara exstimentur. Merita & cuiusvis ad obsequia officia habilitatem rite perpendit, eoque, quantum in se quidem, detestandæ sed tamen usitatæ & frequenti munerum mercaturæ occurrit. Has autem scholas earumque magistros rigidam inspectionem vel eo nomine merori dijudicat, quod juvenitatem, futuram patriæ spem, fidei suæ & informationi concreditam habeant. Non patitur erudiendæ juventuti illos insudare, in quorum doctrina veritatem, diligenteriam aut vitæ innocentiam merito quis desideraverit. Scit enim immaturos, nec satis subacta confirmataque ætate, animos exempla magi-

magistri sui in tantum imitari, ut qvidquid in ipsis
peripexerint, cœco plerumqve impetu excipient,
ipsoqve vitæ instituto, sub inculpandæ innocentiaæ o-
pinione, exprimant. Præstantiam cujusvis doctrinæ
ex utilitate & emolumento, qvōd reipublicæ
pollicetur, judicandam existimat. ideoqve cayet, ne
tales scientiæ, qvæ odiosam subtilitatem spirant, &
proculato nucleo, in enodandis otiosis qvæstiun-
culis earumqve sterilitatibus disputabilibus (ut phrasí
utar magni Upsaliensis Acad. Cancellarii, ejusdem
qve imperatoriæ juventæ Magistri) versantur, scho-
larum pulpita occupent. His enim discentium a-
nimi non nisi ridiculo fastu ebulliunt, eoqve im-
prudentiæ provehuntur, ut tanto sapientiores sese di-
judicent, qvanto felicius rixari & barbarorum, in-
ter rixandum; vocabulorum missilia vibrare didi-
cerint.

Pari etiam ratione pro incolumente & rigore
religionis, cum qvoad doctrinam tum qvoqve debitum
ejusdem exercitium indefessas agit excubias. Hære-
ses & schismata, si qvæ pullulare & societatem
turbare cœperint, ab incunabulis statim extirpare
satagit. Et tanto qvidem diligentius huic operi in-
vigilat, qvanto certiori semper experientia edoce-
mur, hæresin, qvantulacunqve initio appareat, ve-
nenum tamen nocentissimum post paulo longe la-
teqve diffundere, & dissolvendo unanimitatis &
amicitiæ vinculum, fatali semper civitatem mala-
impli-

implicare. In hoc autem opere constitutus , sollicitate cavit , ne vim conscientiis inferat , omnem iudicandi libertatem tollat , & simplici tantum ignorantia , nulloque publici offendiculo errantibus , hæreseos notam statim impingat. Hic enim nimius rigor non nisi exasperandis hominum animis inseruit , & maiores sæpe , qvam qvos crassissima hæresis tolerata , caussari poterat , tumultus excitare solet.

Porro cum libri inutiles & noxii occasionem huic malo plerumque subministrent , divulgationi & usui ipsorum , tempestive & pro virili occurrit. Quemadmodum enim nulla fuit aut futura est veritas , qvæ suos non habuit & habebit oppugnatores , ita illum neque doctrinæ spectrum adeo monstrosum excogitari potest , qvod non suos invenit amasios , qui splendida veritatis specie deformitatem illius incrustare non dubitant. Et est illud nefas certe qvod nostro in primis seculo , novitatum & absurditatum non antea auditorum feracissimo , superabundans experientia comprobavit.

Qvum autem hac ratione intra rempublicam communis civitatis securitati prospexit , non impari eandem sollicitudine ab externa hostium invasione tam præstare satagit. Et hoc fine expeditum semper exercitum in parato habet , non tam multitudine ac numero , qvam bellandi peritia formidabilem. Classi navalii ad necessitatem instructæ strenuum

imponit militem, castra per fines imperii passim exstruit, munitionibus non facile diruendis loca huic apparatu idonea cingit, arma præparat, & denique omnia huic operi inservientia sollicite ac prudenter sic curat instructa, ut & formidinem turbulentio incutiant hosti, & sui in certamen provocati, confidenti animo intrepida ipsi arma obvertant. Porro societatem suam fœdere cum exteris sancito confirmat, & fidem suo civiumque nomine datam sanctissime servat; turpissimam enim & non delebilem ignominiæ notam eos sibi accertere judicat, qui fidem publicam & pacta sua vel semel frangere non verentur.

Verum quantumvis tanta sollicitudine cum internæ tum externæ societatis securitati invigilat, a bello tamen gerendo alienissimo est animo, & omaen eiusdem exuscitandi occasionem, prudentia qua possit maxima, evitat, Detestatur illos principes, qui inexstingibili bellandi cupiditate perpetuo flagrant, nihilque aliud meditantur, quam quomodo vicinos suos eontinuis irruptionibus lacestant, fines imperii amplificent, & nomina sua execrabiliter isto ad immortalitatem & gloriam itinere, posteritati commendent. Nam quid quæsto! emolumenti reipublicæ afferent, si quidem ipsi alias gentes longe plurimas imperio suo & potestati subjicerint, civibus, gravissimis calamitatibus, cœu indivulsi belli comitibus continuo exhauſtis

Nisi & excarnificatis? Eos enim ipsos, qui bellum aliis inferunt, tantæ plerumq; miseriæ & difficultates premere solent, qvantis qvidem ii, qvibus idem interfertur, subjici contingat. Ex opposito autem, nulla est comoditas nullaq; vitæ prosperitas, qvam exoptandum nostri regimen, dulcissima pacis otia sectantis, civitati suæ non adferat. Hæc otia coluisse, eadem que hoc turbido seculorum gressu servasse, ea vero solida demum gloria est, milleque triumphis anteferenda. Ceteri qvotqvot cruento semper martyre per orbem debacchari amant, tantum abest, ut gloriam principe dignam excipient, ut fallacem ejusdem umbram sectentur, inveniant.

Hæc sunt qvæ de amplissima & nobili hac materia a nobis prolata, oculis Tuis L. B. lustranda subjicere voluimus. Possemus sane & fortasse deberemus, cum hæc, qvæ jam dicta sunt, pluribus edisserere, tūm per reliquos Imperii ordines divagari, monstrando, qvam unanimi consensu & fervore, ad eandem, puta indigitatam a religione metam, publicam nempe civitatis incolumitatem, etiam ii contendant; verum qvum impossibile fuerit, tam diffusam rerum varietatem, multitudinem, gravitatem, qvoad singula momenta, exiguo & aliquot pagellarum opusculo complecti, pedem heic figimus, & mitiorem nobis censuram dictorum a B. L. pollicemur.

SOLI DEO GLORIA.

In Dissertationem
Clarissimi Philosophie Candidati
Dni. MICHAELIS LITHOVII,
Fratris ac Sympatriotæ honoratissimi.

Qui dudum invaluit mos, dissertationibus feliciori complicitis ingenio aliquid adjungere, quo aut adfectus in auctorem gratulabundus sistatur, aut laudes texantur promerita: Hunc mihi iam servare morem tanto maior incumbit obligatio, quanto pluribus Tibi, Frater honoratissime, devictus sum nominibus, quantoque dignius opus est, quod iam (saufiani memor dicti: eum demum vivere & anima frui, qui honesto negotio intentus, præclaris facinoris aut artis bonæ famam subinde qværit) in publicum protrudis. Hinc ex animo Tibi gratulor, Frater Optimus, preciosos conatus. Gratulor insignem in Apollinis castris nauatam operam. Gratulor cum primis industriis in nobili delineanda materia collocatam. Gratulor denique honores, qui Te propediem manebunt fertusque, quo condecoraberis viridi, de laurea natum.

Sic animo quam calamo prolixiore
adplaustr

JOHANNES ÆMELÆUS
Ostrobotniensis.

201 DEO GLORIÆ